

Итак, по результатам исследования можно сделать следующие выводы:

1. Юридический интерес – это правовая связь, возникающая между участниками общественных отношений на основании правовой инициативы, проявляемой одним в отношении другого, ожидающего благоприятных юридических последствий собственной правовой инициативы в виде определенного блага.

2. Юридический интерес обеспечивает как формальное (правовое) равенство, так и фактическое равенство (равноправие).

Список использованной литературы:

1. Грибанов В. П. Интерес в гражданском праве / В. П. Грибанов // Советское государство и право. – 1967. – № 1. – С. 50.
2. Грибанов В. П. Интерес в гражданском праве / В. П. Грибанов // Осуществление и защита гражданских прав. – 2-е изд., стереотип. – М. : ЮрИнфор, 2001. – 212 с.
3. Харитонов Є. О. Категорія інтересу в цивільному праві України / Є. О. Харитонов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. 1994-2005. – Вип. 25. – С. 216.
4. Чепис О. І. Интерес в цивільному праві: сутність, місце та особливості захисту : дис. канд. юрид. наук. 12.00.03 / О. І. Чепис. – Ужгород, 2010. – 230 с.

Ключові слова: інтерес, правова система, юридичний інтерес, правова категорія, цивільне право.

Ключевые слова: интерес, правовая система, юридический интерес, правовая категория, гражданское право.

Key words: interest, legal system, legal interest, legal category, civil law.

ДОСТДАР РУСЛАНА МИКОЛАЇВНА

Миколаївський інститут права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальнотеоретичної, конституційної
та цивілістичної юриспруденції, кандидат юридичних наук, доцент

ГЕНЕЗИС ІНСТИТУТУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ

Необхідність та доцільність реформування державної системи опіки та піклування на сьогодні визначають актуальність дослідження історії становлення та розвитку правового інституту опіки та піклування та аналізу чинників, що впливали на розвиток вітчизняного цивільного та сімейного законодавства. Проблеми механізму реалізації та захисту суб'єктивних прав і свобод в приватноправових відносинах в Україні, в правовому регулюванні діяльності органів опіки та піклування є безперечно актуальними в умовах європейської інтеграції. Даній темі свого

часу присвятили свої роботи А.В. Гавловська, В.С. Гопанчук, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова, Ю.О. Заїка, В. Євко, В. З. Ромовська, Д. Прутян, Є.О. Харитонов, та інші.

Інститут опіки є одним з досить ефективних засобів забезпечення суб'єктивних прав та інтересів учасників цивільних відносин. Тому цей інститут традиційно розглядається як один з важливих в цивільному законодавстві, що знайшло відображення у Цивільному кодексі України, де вміщено спеціальну главу «Опіка та піклування». Разом із тим опіка розглядається також як інститут сімейного законодавства, наслідком чого виявилася наявність у Сімейному кодексі України (далі – СК України) глави дев'ятнадцятої «Опіка та піклування над дітьми». Такий підхід законодавця, зазначає Д. Прутян, свідчить про значення, що надається цьому інституту [2, с. 145].

Слід зазначити, що понятійний та категоріальний апарат, термінологія сучасного інституту опіки та піклування ґрунтується на ідеях, засадах та визначеннях, розроблених ще римською класичною юриспруденцією. Опіку й піклування римські юристи розуміли як інститут (юридичний прийом, засіб), за допомогою якого здійснювалося «заповнення» дієздатності особи, що не були під чиєюсь владою. З часом, сутність опіки та піклування не змінилася.

Д. Прутян слушно зазначає, що загалом огляд положень законодавства України стосовно опіки та піклування дозволяє зробити висновок про помітний вплив на структуру та зміст цього інституту вітчизняного права положень стосовно опіки, які були розроблені у римському приватному праві. Таким чином, тут може йтися про рецепцію римського приватного права у формі використання принципів та окремих правових рішень, розроблених свого часу правознавцями Стародавнього Риму і перевірених часом і тривалою практикою застосування [2, с. 145].

У Римському приватному праві цілком очевидно простежувалася тенденція розвитку даного інституту від способу обмеження прав опікуваного до всебічного захисту його інтересів, із чим пов'язані й зміни у визначенні кола потенційних опікунів і порядку їхнього призначення. Дійсно, у найдавніші часи опіка встановлювалася не в інтересах опікуваного, а для захисту його майна в інтересах спадкоємців. Однак поступово стали усе більше враховуватися й інтереси самого опікуваного. Так, якщо раніше опікун міг розпоряджатися майном опікуваного вільно й міг бути притягнутий до відповідальності тільки у випадку несумлінності або розтрата довіреного йому майна, то згодом преторська практика розробила спеціальні позови, спрямовані на відшкодування збитку, заподіяного опікуваному неналежним виконанням опікунських функцій.

В праві країн романо-германської сім'ї приватного права, до яких відносимо й Україну, інститут опіки та піклування є традиційним інститутом, який в свій час було рецепційовано з римського чи через Візантію – греко-римського – права. Звісно, зміст цього інституту дещо відрізняється в окремих країнах, однак, скрізь він сприймається як

ефективний засіб заповнення недостатньої або повністю відсутньої дієздатності фізичної особи й (або) засобом охорони майна, яке тимчасово залишилося без хазяїна.

Отже, опіка та піклування як прийоми, засоби, за допомогою яких здійснювалося «заповнення» дієздатності особи, запроваджені ще римськими юристами, не втратили своєї актуальності після падіння Риму і збереглися в країнах – нащадках римсько-правових традицій. Зараз ми можемо сказати, що доцільність звернення до римського права (рецепція відкрита чи латентна) пояснюється його перевагою в ті часи, а саме, його універсальністю і абстрактністю, що втілювало в собі, свого роду, ідеальну модель права взагалі.

У стародавні часи на теренах сучасної України недієздатні були, як правило, прерогативою сім'ї або церкви. У дохристиянський період опіка та піклування регулювалися лише правовими звичаями. Першу письмову згадку про призначення опіки знаходимо у «Повісті минулих літ»: «Помер Рюрик і передав княжінне своє Олегові, що належав до племені варязького, доручивши йому сина свого Ігоря, був бо той ще малою дитиною» [3, с. 169].

Дослідник опіки та піклування в українському феодальному суспільстві – Н.Я. Рудий – зазначав, що держава, надаючи звичаям юридичної сили, безпосередньо втручалася і змінювала їх лише у процесі спадкування майна опікуваними, розрізняючи привілейовані суспільні верстви (бояри, дружина) та суспільні низи (холопи, смерди). Звичайно, що як і будь-яке джерело феодального права «Руська Правда» закріплювала і охороняла домінування прав феодалів. Але якщо звертатися до загальних норм, які регулювали інститут опіки, то відзначаємо їх тогочасну прогресивність в питаннях охорони прав та інтересів опікуваних [4].

А.В. Гавловська – дослідник джерел правової культури українського народу епохи Київської Русі та Великого князівства Литовського, в своїй праці зазначає, що українські землі, які були невід'ємною частиною Великого князівства Литовського, без сумніву зазнали загальноєвропейського впливу, хоча, визначальною тут завжди була східна традиція, яку репрезентувала багата правова спадщина Київської Русі [6, с. 265].

На межі Середньовіччя та Нового часу, за словами О.О. Малишева, держава починає втручатися в цю сферу: спочатку через впровадження юридичних механізмів засвідчення психічних розладів, встановлення опіки над особами чи майном, а потім вже через розбудову мережі світських закладів утримання душевнохворих людей [7, с. 59].

До середини XIX ст. інститут опіки набув певної довершеності (завдяки Статутам Великого князівства Литовського, славетній збірці малоросійського права «Права, за якими судиться малоросійський народ», Указу Петра I «Про освідчення дурнів у Сенаті», Зводу законів та іншим), і його розвиток стабілізувався [7].

З часом, сутність опіки та піклування не змінилася. На сьогодні, згідно ст. 55 ЦК України основними завданнями опіки і піклування є

забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки. Однак, незважаючи на це, деякі питання, пов'язані із встановленням, здійсненням та припиненням опіки, залишаються невирішеними або вирішені недостатньо чітко, що породжує труднощі при застосуванні опіки на практиці. Виникають також певні колізії при застосуванні норм цивільного та сімейного законодавства, що регулюють подібні відносини.

Д. Прутян вказує, що незважаючи на інтерес, який виявляли дослідники до цього інституту (маються на увазі дослідження Д.І. Азаревича, Н.А. Аблятипова та інших), вважати його дослідженням достатньо повною мірою не можна. У переважній більшості випадків опіка та піклування розглядалися разом, що не дозволяло повною мірою виявити специфіку кожного з цих явищ. Також, практично не розглядався вплив римського права у цій галузі на сучасне цивільне, а тим більше на сучасне сімейне законодавство. Нарешті, й тому, що внаслідок дії зазначених вище чинників тенденції та напрямки розвитку опіки протягом тривалого часу взагалі залишалися поза увагою вітчизняних і зарубіжних дослідників [2, с. 145-146].

Таким чином, дане дослідження допомагає в порівняльному аналізі розвитку інституту опіки та піклування в цивільно-правовій системі окремого історичного регіону, який сьогодні займає Україна. Зрозуміло, що розвиток та становлення вітчизняного цивільного та сімейного законодавства тісно пов'язаний з конкретними історичними подіями і має розглядатися в закономірному русі, в тісному зв'язку з умовами його існування. У наш час, коли точиться гостра дискусія на суспільному і державному рівнях про визначення напрямків розвитку України, важливе значення має звернення до власних історично-правових джерел, це стосується й інституту опіки та піклування у вітчизняному праві.

Список використаної літератури:

1. Достдар Р.М. Опіка та піклування в Україні та країнах континентального права // Приватне право в умовах глобалізації: виклики постмодерну: збірник наукових праць / за ред. П.М. Шапірка, І.Г. Оборотова. – Миколаїв: Ліон, 2013. – С. 340-344.
2. Прутян Д. Інститут опіки за римським правом та його рецепція в сучасному законодавстві України // Юридический вестник. – 2006. – № 4. – С. 145-151.
3. Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9-ти т. / передм. О. Сліпушко, В. Яременко; упор. прим. О. Сліпушко. – К.: Дніпро, 2001. – Т. 1. X–XV ст. – 632 с.
4. Рудий Н.Я. Інститут опіки та піклування в Українському ранньофеодальному суспільстві. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/250-istoriuaprava/14990-2011-01-21-03-56-45.html>

5. Достдар Р.М. Опіка та піклування: наслідки рецепції в сучасному законодавстві України та європейських країн // Часопис цивілістики: науково-практичний журнал. – 2012. – Вип. 12.
6. Гавловська А.В. Інститут опіки і піклування в Українському праві за Статутами Великого князівства Литовського: історико-правові аспекти // Актуальні проблеми держави та права: збірник наукових праць. – Одеса: Юридична література, 2005. – Вип. 24. – С. 264-268.
7. Малишев О.О. Правове регулювання опіки над душевнохворими за доби Російської імперії // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 59-62.

Ключові слова: опіка, піклування, усиновлення, цивільне право, сімейне право.

Ключевые слова: опека, попечительство, усыновление, гражданское право, семейное право.

Key words: guardianship, caring, adoption, civil law, family law.

ДЖУГАН ВІКТОРІЯ ОЛЕГІВНА

Івано-Франківський юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного
та господарського права і процесу

ЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК РІЗНОВИДУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Аналіз подій сьогодення, проєвропейський курс розвитку Української держави, впроваджені в Україні реформи обумовлюють необхідність розуміння реального змісту правових та інших понять, зокрема, значення юридичної відповідальності як відповідальності соціальної. Конституція України визначає, що права, свободи, гарантії людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ч. 2 ст. 3 Конституції України) [1]. До того ж, юридична відповідальність є складовою частиною механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні, а також різновидом соціальної відповідальності, що взаємодіє та функціонує разом з іншими її різновидами.

Дослідженням інституту юридичної відповідальності вже багато часу займаються українські та зарубіжні науковці (І. Аземша, М. Александров, П. Андрушко, М. Амелер, І. Афанасьєв, А. Барнашов, К. Басін, Ю. Баулін, О. Безклубий, Д. Белова, К. Бельський, Ю. Бисага, Н. Боброва, С. Бобровник, С. Братусь, А. Венгеров, І. Гриценко, В. Джуган, І. Зелена, Д. Златопольський, Т. Зражевська, В. Кампо, І. Канзафарова, М. Кельман, Т. Ківалова, А. Козловський, В. Колісник, Л. Коритко, В. Костицький, В. Котюк, М. Краснов, Н. Кузнецова, В. Лазарев, В. Лучін,